

**ilmasto-
tuuppaus**

Politiikkasuositus

Eettisesti kestäväillä tuuppauksilla kohti ilmastoviisasta toimintaa

Tuuppaus on käyttäytymistieteeseen perustuva keino, joilla voidaan ohjata ihmisten toimintaa heidän valinnanvapautensa säilyttäen. Ilmastotuuppauksilla pyritään edistämään ilmastoviisaita valintoja. Tässä politiikkasuosituksessa tarjoamme tietoa tuuppaamisesta sekä niistä eettisistä kysymyksistä, jotka tulee huomioida, kun tuuppaamista käytetään ilmastopolitiikan välineenä.

Polaris Koi ja Helena Siipi

Tuuppaukset edellyttävät eettistä arviointia

Ilmastotuuppaukset soveltuvat esimerkiksi liikenteeseen, maankäyttöön, energian käyttöön ja ruokaan liittyvien valintojen ohjaamiseen. Niitä voidaan hyödyntää muiden ilmastopolitiikan toimenpiteiden ohessa ja tukena. Ilmastotuuppauksissa on kuitenkin huomioitava eettisiä näkökohtia kuten tasavertaisuus, läpinäkyvyys ja tehokkuus. Siksi tuuppaaminen edellyttää eettistä arviointia niin suunnittelu- kuin toteutusvaiheessa.

Tuuppaus ohjaa käyttäytymistä muokkaamalla valinta-arkkitehtuuria

Sosiaalinen ja rakennettu ympäristö ohjaa yksilön kulutusta ja käyttäytymistä. Valintavaihtoehtojen sijoittumisesta ympäristöön kutsutaan valinta-arkkitehtuuriksi. Kun ympäristötekijät suunnitellaan tarkoituksella tukemaan toivottua käyttäytymistä, puhutaan valinta-arkkitehtuurin muokkaamisesta.

Tuuppaamisella tarkoitetaan valinta-arkkitehtuurin muokkaamista siten, että yksilöä ohjataan hänen etunsa mukaista tai yleishyödyllistä käyttäytymistä kohti poistamalla tai kieltämällä muita vaihtoehtoja.

Toivotuista vaihtoehtoista voidaan tehdä esimerkiksi näkyvämpiä, helpompia tai houkuttelevampia. Tuuppauksiin ei lasketa keinoja, joihin liittyy kieltoja tai verotuksen kaltaisia taloudellisia kannustimia.

Ihmisen valintoihin vaikuttavat useat psykologiset tekijät kuten inertia, sosiaalisen normin voima, tappioriskin yliarviointi ja viihteellisuuden vetovoima. Ympäristötekijöitä hyödyntämällä tuuppaukset valjastavat nämä ominaisuudet valintojen ohjaamiseen.

Tuuppaamisen tausta on käyttäytymistieteissä, erityisesti käyttäytymistaloustieteessä. Muun muassa Ruotsissa, Tanskassa, Iso-Britanniassa, Ranskassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa tuuppauksia on toteutettu osana hallintoa. Skaalattuina tuuppausten teho on parhaimmillaan joitakin prosenttiyksikköjä.

Suurella mittakaavalla toteutetuissa toimenpiteissä prosentuaalisesti pienikin teho on kuitenkin merkittävä. Niinpä tuuppauksin on saatu aikaan merkittäviä käyttäytymismuutoksia verrattain edullisesti esimerkiksi energiankulutuksessa, sairaskorvausten valinnassa ja lounasruokailun terveellisyydessä. Lähestymistapa on herättänyt kiinnostusta myös EU-tasolla (EESC 2016).

Joitakin valinta-arkkitehtuurin muokkauksen vaikutusmekanismeja

◆ Inertia

Niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla on havaittu, että oletusarvo valitaan eri vaihtoehtoista muita

herkemmin. Suomessa toteutettu siirtyminen oletusarvoiseen elinluovutukseen on esimerkki tästä ratkaisusta. Ratkaisu hyödyntää ihmisen inertiaa eli taipumusta hitauteen tai aikaansaamattomuuteen.

◆ Sosiaalisen normin voima

Sosiaalista normia hyödyntävät esimerkiksi ratkaisut, joissa asukkaille välitetään tieto omasta veden- tai energiankulutuksesta suhteessa naapureihin tai suhteessa väestöön yleisesti. Kulutus on tällä tavoin vähentynyt paikoin jopa 20 prosenttia.

◆ Tappioriskin yliarviointi

Tappiot ja tappioriskit koetaan tutkitusti suurempina kuin samanarvoiset voitot ja voittomahdollisuudet. Korostamalla haittaa, joka henkilölle voi koitua ei-toivotusta vaihtoehdosta, saavutetaan merkittäviä muutoksia käyttäytymisessä verrattuna positiivisen valinnan hyötyjen korostamiseen.

◆ Huomion ohjaaminen viihdyttävällä esitystavalla

Pelillistäminen ja leikkisä esitystapa ovat tehokkaita käyttäytymisen ohjaajia. Kenties tunnetuin esimerkki tästä on wc:n pisuaareihin liimattu karpästä esittävä tarra, joka paransi huomattavasti tilan siisteyttä, kun asioijat tähtäsivät kohti tarraa.

Tuuppaus ohjaa ilmastotekoihin

Suomen ja EU:n ilmastopolitiikan tavoitteiden saavuttaminen edellyttää merkittäviä päästövähennyksiä useilla sektoreilla. Hallitusohjelman tavoitteena on päästövähennystoimin sekä hiilinieluja vahvistamalla tehdä Suomesta hiilineutraali vuonna 2035 ja hiilinegatiivinen nopeasti sen jälkeen.

Vaikka tässä muutoksessa kansalaisten vapaaehtoiset kulutustottumukset ja elämäntapoihin liittyvät valinnat eivät yksin riitä, ovat ne yhdessä tärkeässä roolissa.

Vaikka moni tunnistaa tarpeen ilmastoviisaampaan arkeen ja tahtoo muuttaa kulutustottumuksiaan, oman toiminnan muuttamista pidetään vaikeana.

Valinta-arkkitehtuurin muutoksia voidaan hyödyntää myös vapaaehtoiseen ilmasto- ja viisaaseen toimintaan ohjaamisessa.

Ilmastotuuppaus on valinta-arkkitehtuuriin tietoisesti tehty muutos, jonka tarkoituksena on ohjata ihmisiä toimimaan ilmasto- ja viisailla tavoilla säilyttäen kuitenkin heidän aiemmat toimintavaihtoehdonsa.

Ilmastotuuppaus edellyttää eettistä arviointia

Tuuppausten laaja hyväksyttävyyys perustuu siihen, että ne eivät sulje pois aiempia toimintavaihtoehtoja. Niinpä ne soveltuvat ohjaamaan käyttäytymistä tilanteissa, joissa tiukka säätely ei olisi juridisista, eettisistä tai muista syistä hyväksyttävää tai sen toteuttamiselle on muita esteitä.

Lisäksi tuupkauksia voidaan käyttää kannustimien ja lainsäädännön ohessa ja niiden tukena. Kuitenkin tuuppauksiin liittyy eettisiä erityispiirteitä, jotka tulee huomioida toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa. **Niinpä tuuppaaminen edellyttää eettistä arviointia niin tuuppausten suunnittelu- kuin toteutusvaiheissa.**

Osana Strategisen tutkimuksen neuvoston Ilmastomuutos ja ihminen -ohjelmaa toteutettavassa Ilmastotuuppaus: Kasvihuonepäästöjen vähentäminen ja hiilinielujen vahvistaminen yhteisöllisesti käyttäytymistieteellisin ohjaukskeinoin -hankkeessa on kartoitettu ilmastotuuppauksiin liittyviä eettisiä erityispiirteitä.

Alla esitämme joitakin keskeisiä eettisiä seikkoja, jotka tulisi huomioida ilmastotuuppauksia suunniteltaessa.

Ilmastotuuppausten oikeutus

Ilmastotuuppaukset oikeuttaa niistä koitua ilmastohyöty. Ne eroavat tässä suhteessa tuuppauksista, jotka oikeutetaan ihmiselle itselleen koituvalla hyödyllä. Siksi ilmastotuuppausten tulee ohjata ainoastaan toimintaan, joka tiedetään ilmasto- ja viisaaksi.

Eriarvoisuuden huomioiminen

Toivotulla toimintatavalla voi olla erilaisia (taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia) seurauksia. Vaatimattomatkin taloudelliset lisäkustannukset voivat olla kaikkein pienituloisemmille kohtuuton taakka. Lisäksi esimerkiksi työmatkapyöräilyllä voi olla myös ajallisia kustannuksia.

Ilmastotuuppaus on valinta-arkkitehtuuriin tietoisesti tehty muutos, jonka tarkoituksena on ohjata ihmisiä toimimaan ilmasto- ja viisailla tavoilla.

Ilmastotuupaus täydentää muita ilmastotoimia, ei korvaa niitä.

Myös koulutustaso voi vaikuttaa tuuppauksen hyötyihin, haittoihin ja tehoon. Mikäli vaikkapa terveellinen, ilmastoystävällinen ruoka ei yhtäläillä ole kaikkien saatavilla, valinnan hyödyt voivat kärjistä koulutusryhmien välisiä terveyseroja. Eriarvoisuusnäkökohtien riittävä huomioiminen on siksi tarpeen.

Läpinäkyvyyden aste

Läpinäkyvyys on hyvän hallinnon olennainen piirre. Läpinäkyvyyttä ja riittävän läpinäkyvyyden toteuttamiskelpoisuutta tulee arvioida suhteessa tuuppauksen erityispiirteisiin ja kontekstiin mukaan lukien sen kohderyhmä ja toivottu toimintatapa. Läpinäkyvyys on myös yksi keino lisätä luottamusta hallintoon. Läpinäkyvyys voi tuuppauksen kohderyhmän asenteista riippuen joko lisätä tai vähentää tuuppauksen tehoa.

Ilmastotoimien riittävä teho

Ilmastotuuppausten suunnittelussa on harkittava, ovatko ne riittävän tehokkaita asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Erityisesti on huolehdittava, etteivät tuuppaukset muodostu "viherpesuksi", jonka nojalla vältetään vähemmän suosittujen mutta tehokkaampien toimien käyttöönotto.

Tuupaus on täydentävä keino

Ilmastotuupaus on lähtökohtaisesti hyväksyttävä ohjauskeino, johon kuitenkin liittyy eettistä asiantuntemusta vaativia erityispiirteitä. Eettinen arviointi ja seuranta ovat siksi yksi kestävän ilmastotuuppaamisen ominaisuus. Vaikka tuuppaukset ovat kustannustehokkaita toimenpiteitä, ei niiden teho yksin riitä EU:n ja Suomen ilmastotavoitteiden saavuttamiseen. **Ilmastotuupaus täydentää muita ilmastotoimia, ei korvaa niitä.**

Ilmastotuuppauksen mahdollisia kohteita

- **Energiansäästö**
- **Ilmastoviisaan energian valitseminen**
- **Ilmastoystävällisen ruoan suosiminen**
- **Jätteiden lajittelu ja hävikin vähentäminen**
- **Julkisen ja kevyen liikenteen suosiminen**
- **Sähköauton tai -pyörän valitseminen polttomoottoriauton sijasta**
- **Hiilinieluja ja -varastoja synnyttävä metsänhoito**
- **Ilmastoviisas sijoittaminen**

Lähteet:

ElHaffar, G., Durif, F. & Budé, L. (2020), Towards closing the attitude-intention-behavior gap in green consumption: A narrative review of the literature and an overview of future research directions. *Journal of Cleaner Production* 275, 122556.

European Economic and Social Committee 2016. Towards applying nudge thinking to EU policies. NAT/685-EESC-2016-1333

Fowler, L.R. & Roberts, J.L. (2019), A nudge toward meaningful choice. *American journal of bioethics* 19(5), 76-78.

Ivanković, V. & Engelen, B. (2019), Nudging, transparency, and watchfulness. *Social theory and practice* 45(1), 43-73.

Lenzi, D. (2019), Deliberating about climate change: The case for 'thinking and nudging'. *Moral Philosophy and Politics* 6(2), 313-336.

Nielsen, A.S.E., Sand, H., Sørensen, P., Knutsson, M., Martinsson, P., Persson, E. & Wollbrant, C. (2016), Nudging and pro-environmental behavior. *TemaNord* 2016:553.

OECD (2019), Tools and Ethics for Applied Behavioural Insights: The BASIC Toolkit. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9ea76a8f-en>.

Lisätietoja:

Polaris Koi	Helena Siipi
Erikoistutkija	Dosentti
Turun yliopisto	Turun yliopisto
	0294 503 054
polaris.koi@utu.fi	helena.siipi@utu.fi

Ilmastotuuppausten eettistä arviointia toteutetaan osana STN CLIMATE-NUDGE -hanketta (Ilmastotuuppaus: Kasvihuonepäästöjen vähentäminen ja hiilinielujen vahvistaminen yhteisöllisesti käyttäytymistieteellisin ohjauskeinoin). CLIMATE-NUDGE hyödyntää käyttäytymistieteellistä tietoa ympäristön suunnittelussa helpottamaan yhteisöjä ja yksilöitä tekemään ympäristön kannalta parempia valintoja valinnanvapauden säilyttäen.

Konsortion johtaja: professori Paula Salo, Turun yliopisto, paula.salo@utu.fi